

בהתחשב עם ההתקדמות הגנטית המתמדת. נערכים מבחנים נפרדים לתחלובות 2 ו-3, וכן לאופן ההמלטה, למהירות הגדילה, ולתכונות גופניות. לכל פרה ניתנת הערכת האומדן הטיפוחי שלה.

מאחר שהבקר הישראלי משתייך כיום לקבוצת ההולשטיין בעולם, הוחלט בשנה שעברה בוועדת ספר העדר להסב את שמו מ"ישראלי-פריז" ל"הולשטיין-ישראלי".

★

הקמת ספר העדר היתה המכשיר האירגוני והטיפוחי ליצירה המופלאה של הבקר הישראלי. מהפרה המקומית, הדמשקאית והערבית, בדרך הכלאת הדחיקה והשימוש באמצעים מודרניים, טיפח האדם החדש שלנו, בשלושת דורות ההתישבות הקיבוצית והמושבתית, פרה בעלת מוניטין עולמי בייצור החלב הגבוה ביותר.

שהבולטים בהם היו חלוץ, חרוץ וציון, שלושה אחים מלאים.

פרים נוספים שעשו היסטוריה בעדר הישראלי היו קישון, בראון, בגתן, ברקן, וארי, שיובאו מארה"ב לפני כחצי יובל שנים. מאז 1962 לא היה יותר ייבוא פרים, אלא ייבוא זירמה בלבד של פרים נבחנים מצטיינים בארה"ב, לשם הזרעת עתודות. הגיע העידן של הפרים בני הטיפוח הישראלי, כגון חסון וסנטור, איכר ופרא, שבנותיהם קובעות היום את רמתו וצורתו של העדר בארץ.

מבחני הפרים עברו במשך השנים תהליך של עידכון ותייחוס. הוכנסו שינויים שלוקחים בחשבון גורמים סביבתיים המשפיעים על הייצור של הבהמה, לשם השוואות בין צאצאי הפרים, כגון גיל, עונה, ימי ריק, ימי יובש, שנכללים בימי הכלכלה, ועוד. היו גם מעברים אחדים לשנת בסיס גנטי מאוחרת יותר,

50 שנה לביקורת החלב והשומן

יאיר זליגר, ה.מ.ב.

שנה הוכרו 337 פרות כשייכות לספר העדר, מתוך 1,029 פרות במשקי הביקורת. רק בשנה שלאחר מכן – תרצ"ה 1935 – הוכנסו לביקורת החלב כל הפרות שנמצאו במשקים אלה. בשנים הראשונות הגיע מספר הפרות לביקורת חלב מכלל הפרות בארץ ל-20%. הסיבה לכך – אי יכולתה של האגודה לביקורת החלב לספק שרותי ביקורת חלב לכל המשקים שחפצו בהם. מחיר ביקורת החלב ב-1934 היה 75 מא"י (מיל ארץ ישראלי). בשנת תרצ"ח 1937/38 הציע מרכז תנובה לחייב את כל משקי תנובה להפריש 10 מיל מכל 1,000 ליטר חלב כדי לצמצם את המס שהוטל על משקי ביקורת החלב למימון הביקורת. ההצעה נדחתה. לעומת

בעקבות קריאת מאמרו של שלמה דורי "50 שנה לספר העדר הישראלי", המופיע בחוברת זו, עיינתי בפירסומים ובדו"חות הראשונים שהוצאו על ידי ה.מ.ב. ומצאתי פרטים אחדים שחשוב לזכור כאשר מציינים יובל שנים לביקורת החלב בישראל.

"ביקורת החלב" נוסדה כאגודה בעפולה ב-17.9.34 על ידי נציגי משקים שיתופיים מעמק יזרעאל, עמק הירדן וגוש נהלל. האגודה הקיפה בשנה הראשונה 19 ישובים ובי"ס חקלאי אחד – נהלל. הישגי הביקורת בשנה זו – תרצ"ד 1934 – מוצגים בטבלה 1, המועתקת פה מתוך דו"ח ספר העדר שפורסם ב-25.1.1935. באותה

טבלה 1. תנובת החלב והשומן לפי המשקים בשנת תרצ"ד 1933/34

שם המשק	פרות במשק	פרות בספר העדר	גיל ממוצע	חלב ק"ג	שומן ק"ג	שומן %	ימי חליבה בשנה	בס"ה חלב במשק	ממוצע לפרה במשק
בית אלפא	81	16	6.7	3,829	140.0	3.68	288	267,800	3,306
בית זרע	29	15	7.1	5,030	178.1	3.54	298	135,853	4,684
גבע	47.9	22	6.1	5,355	205.8	3.84	301	207,356	4,413
גבת	28	11	5.5	4,150	149.4	3.60	290	103,016	3,680
גינור	41.2	18	6.7	5,108	200.5	3.92	284	187,967	4,562
גשר	44	12	5.1	4,190	164.3	3.92	297	142,140	3,230
דגניה א	63	24	6.5	5,287	198.2	3.74	297	286,988	4,550
דגניה ב	47	16	5.11	5,268	193.8	3.67	277	212,740	4,528
השרון	30	14	5.6	4,475	162.4	3.62	266	121,540	4,051
חפציבה	42.7	19	5.11	4,599	159.7	3.47	287	179,849	4,212
יגור	60.8	18	1.7	4,395	158.0	3.59	294	222,041	3,652
כנרת הש"ה	15.2	6	5.4	5,530	194.9	3.52	296	69,489	4,571
כנרת קבוצה	53	25	6.6	4,970	182.9	3.68	281	249,260	4,650
מזרע	41.3	15	5.11	4,681	171.5	3.66	302	153,827	3,724
מרחביה	48	6	8.6	5,895	222.8	3.75	315	192,240	4,005
נהלל ב"ס	28	17	6.1	4,327	174.6	4.03	285	125,600	4,485
עיינות	24.5	14	5.5	4,311	162.1	3.76	296	96,876	3,954
עין חרוד	120.5	25	6.1	5,013	178.8	3.56	294	492,340	4,085
שריד	48.9	20	5.6	4,759	174.2	3.66	322	189,562	3,876
תל יוסף	135.6	24	5.8	4,411	163.9	3.71	290	439,000	3,336
ס"ה	1,029	337	6.1	4,790	176.9	3.69	294	4,075,484	3,960
פרות בנות הכלאה בדור השני		65	5.3	4,862	173.0	3.57	301		

זאת הקציבה הנהלת החקלאית חד פעמית 75 לא"י (לירות ארץ ישראליות) לעידוד ביקורת החלב. בנוסף לביקורת החלב הרשמית נדרש המשק לבצע שקילה עצמית פעם נוספת במשך החודש.

לפירסום הדו"ח השנתי התלוו גם ניתוחים מקצועיים נוספים, כמו התפלגות הפרות לפי תנובת החלב והשומן בכלל ובתוך כל גזע או הכלאה בפרט, תנובות החלב לפי גיל הפרה, רשימה של פרות בעלות תנובות חלב גבוהות, וכן רשימת פרות שתנובת השומן שלהן גבוהה במיוחד.

חשיבות הביקורת באותה התקופה הודגשה בכיוון הטיפול – כיוון שהיה צורך מהיר לברור פרים ופרות מגזעים שונים ומהכלאות בין גזעים. הרי לא ניתן היה אז לשמור זירמה של פרים, ולכל פר היו בנות מועטות בלבד.

מטבלה 2 שבה מתומצתים רוב הנתונים של 50 שנות ביקורת חלב, עולה כי העליה בתנובת החלב של העשור האחרון – 1,839 ק"ג, היא המרשימה ביותר בהשוואה לעשורים הקודמים. העליה בהיקף העדר בביקורת הואצה החל מראשית שנות הששים, כאשר כיום מקיפה הביקורת למעלה מ-215 ישובים. ניתן לומר שהנתונים בטבלה משקפים את ההתפתחות העצומה, שעבר הענף בתחומי ההזנה, הבריאות, השיכון, מיכון החליבה, והטיפול מאז ראשית שנות השלושים של המאה.

זאת הקציבה הנהלת החקלאית חד פעמית 75 לא"י (לירות ארץ ישראליות) לעידוד ביקורת החלב. בנוסף לביקורת החלב הרשמית נדרש המשק לבצע שקילה עצמית פעם נוספת במשך החודש.

לפירסום הדו"ח השנתי התלוו גם ניתוחים מקצועיים נוספים, כמו התפלגות הפרות לפי תנובת החלב והשומן בכלל ובתוך כל גזע או הכלאה בפרט, תנובות החלב לפי גיל הפרה, רשימה של פרות בעלות תנובות חלב גבוהות, וכן רשימת פרות שתנובת השומן שלהן גבוהה במיוחד.

חשיבות הביקורת באותה התקופה הודגשה בכיוון הטיפול – כיוון שהיה צורך מהיר לברור פרים ופרות מגזעים שונים ומהכלאות בין גזעים. הרי לא ניתן היה אז לשמור זירמה של פרים, ולכל פר היו בנות מועטות בלבד.

מטבלה 2 שבה מתומצתים רוב הנתונים של 50 שנות ביקורת חלב, עולה כי העליה בתנובת החלב של העשור האחרון – 1,839 ק"ג, היא המרשימה ביותר בהשוואה לעשורים הקודמים. העליה בהיקף העדר בביקורת הואצה החל מראשית שנות הששים, כאשר כיום מקיפה הביקורת למעלה מ-215 ישובים. ניתן לומר שהנתונים בטבלה משקפים את ההתפתחות העצומה, שעבר הענף בתחומי ההזנה, הבריאות, השיכון, מיכון החליבה, והטיפול מאז ראשית שנות השלושים של המאה.

טבלה 2. תוצאות ביקורת החלב והשומן 1934-1984

השנה	פרות בביקורת	ק"ג חלב	% שומן	ק"ג שומן
1934	1,029	3,960	3.69	146
1935	1,222	3,916	3.70	145
1936	1,440	4,024	3.70	149
1937	1,733	3,783	3.66	138
1938	2,341	3,734	3.62	135
1939	2,372	3,847	3.62	139
1940	2,951	3,922	3.65	143
1941	3,554	4,136	3.70	153
1942	3,909	4,128	3.70	153
1943	4,747	4,188	3.66	153
1944	5,303	4,227	3.55	150
1945	5,937	4,356	3.62	158
1946	5,575	4,295	3.69	159
1947	7,566	4,403	3.61	159
*1948	6,093	4,359	3.68	160
**1949	7,833	4,044	3.65	142
**1950	9,021	4,015	3.63	146
**1951	12,272	3,869	3.62	140
**1952	14,100	3,796	3.72	141
**1953	14,600	3,868	3.66	140
1954	13,102	4,197	3.55	149
1955	13,556	4,632	3.56	165
1956	13,586	4,836	3.58	173
1957	13,635	4,836	3.58	173
1958	15,400	4,957	3.51	174
1959	16,917	5,447	3.49	187
1960	16,597	5,637	3.42	193
1961	18,483	5,658	3.41	193
1962	21,011	5,709	3.37	192
1963	22,194	5,621	3.33	187
1964	24,013	5,694	3.28	187
1965	26,489	5,847	3.25	190

השנה	פרות בביקורת	ק"ג חלב	% שומן	ק"ג שומן
1966	29,486	5,939	3.26	194
1967	32,676	5,873	3.30	194
1968	33,408	6,165	3.25	200
1969	34,132	6,271	3.26	204
1970	36,523	6,431	3.27	210
1971	38,376	6,563	3.24	213
1972	42,617	6,544	3.25	213
1973	47,107	6,654	3.19	212
1974	47,171	6,833	3.22	220
1975	54,239	7,191	3.18	229
1976	57,996	7,483	3.21	240
1977	55,419	7,749	3.29	255
1978	55,307	7,858	3.37	265
1979	61,947	7,855	3.27	257
1980	64,070	7,951	3.27	260
1981	65,220	8,030	3.31	266
1982	62,774	8,340	3.28	274
1983	61,440	8,672	3.29	285

* בשליש מהמשקים לא בוצעו בדיקות חלב עקב מלחמת העצמאות

** לא פורסמו נתונים רשמיים, הנתונים ברשימה הינן הערכות

ספר העדר – היום ולקראת העתיד

עוזי לוי, ה.מ.ב.

בימים אלה מציינים אנו 50 שנה להפעלת ספר העדר, המשמש מאז הקמתו בסיס לעבודת הטיפוח רבת ההישגים של הבקר הישראלי מחד, ומאידך משמש את הרפתן ככלי עזר בגיהול המקצועי של עדור.

מערכת ספר העדר עוברת בשנים האחרונות מהפכה שקטה בתחום האמצעים לעיבוד הנתונים ברמות השונות. המאמץ הגדול לשפר

ולשכלל את המערכת, מטרתו אחת: להבטיח נתונים על בסיס רחב ומהימן שעליו מושתתת עבודת הטיפוח. מערכת ספר העדר שמרה לאורך שנים על 2 עקרונות חשובים:

• ראה גם רשימתו של שלמה דורי: 50 שנה לספר העדר הישראלי, בחוברת זו.